

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

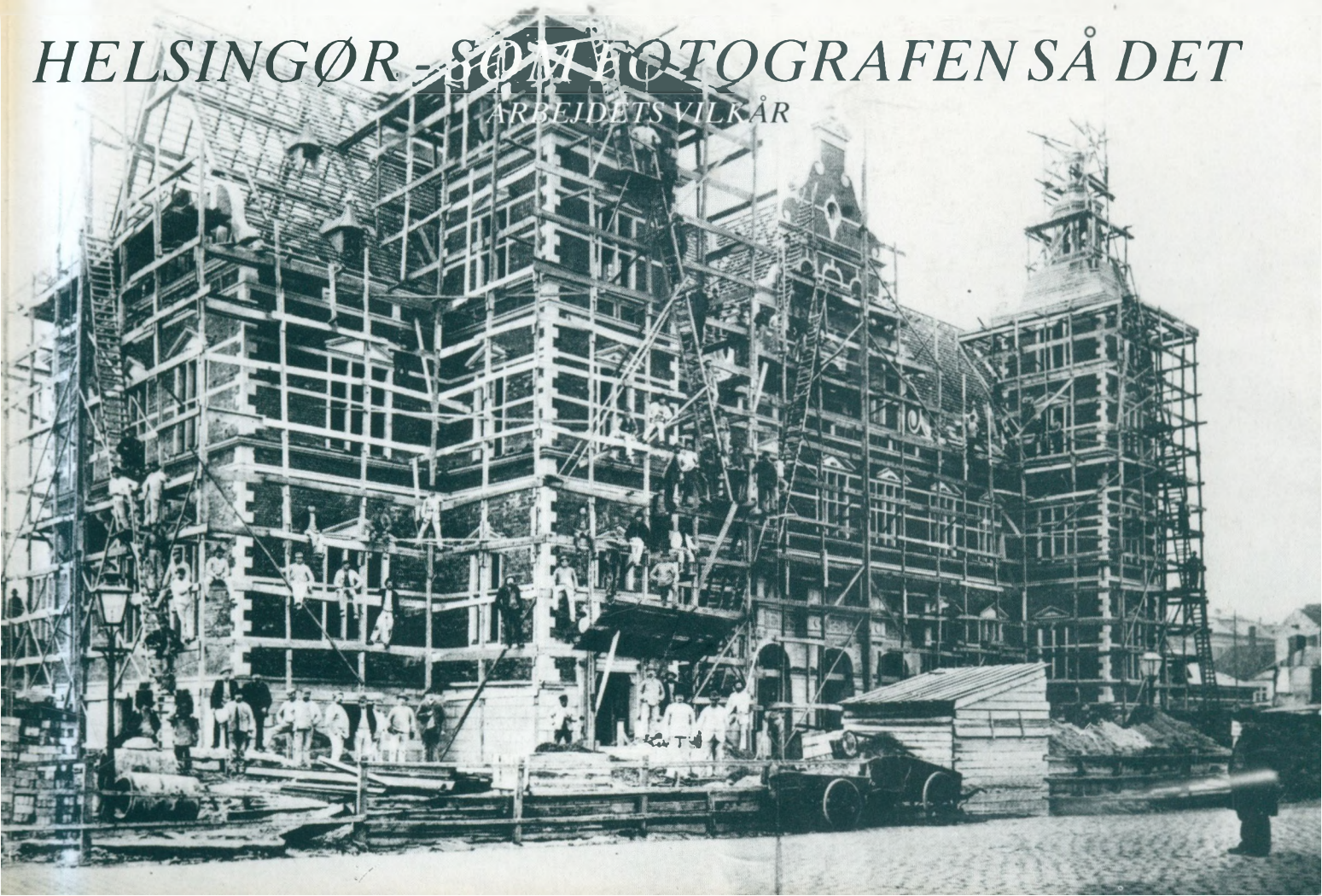
Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HELSINGØR - SOM FOTOGRAFEN SÅ DET

ARBEJDETS VILKÅR

HELSINGØR - SOM FOTOGRAFEN SÅ DET
ARBEJDETS VILKÅR
af
Kenno Pedersen

HELSINGØR 1984

*Redaktion og tilrettelæggelse:
Museumsinspektør Kenno Pedersen
Fotografier: Helsingør Kommunes
Museer
Sat med 10 punkt kursiv Trump
og trykt på Unocoat 100 gr. hos
NoFo-print, Helsingør*

*ISSN: 106-5440
ISBN: 87-997202-6-4*

Forside:

Den imponerende stilladskonstruktion, som var rejst om jernbanestationen under opførelsen i 1891, var den daglige arbejdsplads for henved et halvt hundrede tømrere, murere og arbejdsfolk.

Arbejdet var slidsomt, arbejdsdagen lang og lønnen beskeden. Vejrligsdage og sikkerhedsforanstaltninger var stort set ukendte begreber. Havnepladsen 1891.

Bagside:

Frokosten må i al hast indtages på arbejdsstedet, det kunne også være »arbejdets vilkår«. I dag findes der særlige spiselokaler på enhver arbejdsplads. Dette var mere undtagelsen end reglen omkring århundredskiftet. De ansatte ved Helsingør Værft fik oplyste og opvarmede spiselokaler ved overenskomsten i 1899. Helsingør Værft.

Indledning

Med industrialiseringen blev arbejdsforholdene, eller arbejdets vilkår, ændret betydeligt for størsteparten af befolkningen i by og på land. Det patriarkalske produktionsmiljø begyndte gradvist at gå i opløsning, og arbejdsliv og privatliv adskiltes i højere grad. Lønarbejdet blev mere almindeligt, og i arbejdet blev arbejdsdelingen mere fremherskende, ligesom mekaniseringen vandt frem.

I denne forbindelse indtager hjemmet som arbejdsplads en særegen rolle. Betragter man det nutidige hjem som arbejdsplads på baggrund af det, man kender bare 100 år tilbage i tiden, er forskellen iøjnefaldende. Hertil kommer, at husmødrene i stigende grad tillige er blevet udearbejdende. Som arbejdsplads er hjemmet den talrigeste og i beskæftigelsesøjemed også den væsentligste.

Arbejdsforholdene, eller dagliglivet på arbejdspladserne udenfor hjemmene, er betinget af forholdet mellem arbejdstager og arbejdsgiver, mellem arbejdstagerne indbyrdes, deres aftaler og mellemværender samt omgangsform og gensidige accept.

En ganske betragtelig forskel er der i den henseende på at arbejde på eksempelvis et jernskibsværft med måske flere tusind

arbejdstagere og en mindre fremstillingsvirksomhed med forholdsvis få ansatte, ligeså om der er tale om produktion eller service, om arbejdet foregår under åben himmel eller under tag.

Indretningen af arbejdspladsen har stor betydning for arbejdsforholdene. Arbejdslokalernes størrelse, lys, varme, kulde, støj, røg, snavs, materialer, udluftning og sanitære forhold spiller i den henseende også en meget stor rolle. Allerede tidligt begyndte man at udfærdige regler og bestemmelser for de fysiske omgivelser og en beskyttelse af arbejdstagerne.

Sygdom, ulykke og arbejdsløshed var nogle af arbejdslivets svøber. En egentlig sundhedslovgivning vinder frem omkring århundredskiftet. Tilsvarende udarbejdes forskellige regler og bestemmelser vedrørende sikkerhedsforanstaltninger og i den forbindelse også ulykkesforsikring. Der lovgives også om børnearbejde.

Beskæftigelsesforanstaltninger, arbejdsanvisning og forsikring er nogle af de midler, man tager i brug for at afhjælpe følgerne af arbejdsløshed.

Løn- og arbejdsforhold ordnes sædvanligvis ad

forhandlingens vej, enten individuelt eller kollektivt. Overenskomsterne kunne udover løn- og akkordsatser omfatte aftaler om arbejdets tempo og dets kvalitet, ulempe-tillæg, arbejdsdagens længde og tider, overarbejde, skifteholdsbetaling, søndagsarbejde, fridage og ferie. En voldgiftsret etableredes for at afgøre den endelige fortolkning af aftalerne.

Arbejdets vilkår er forståeligt nok et mangesidigt forhold, som i sidste ende i høj grad også må bero på en subjektiv opfattelse hos arbejdstageren.

De efterfølgende fotografier er søgt udvalgt sådan, at de belyser en række forhold omkring arbejdets vilkår for kvinder og mænd, ufaglærte og faglærte indenfor håndværk og industri, fabriksarbejde, fiskeri, jordbrug, anlægsarbejde, kontor, service- og liberal-erhverv.

Fotografiet giver imidlertid ikke mulighed for at belyse alle forhold, ligesom de fotografier, der har været til rådighed, har sat deres snævre og begrænsende rammer.

Der arbejdes på omlægningen af Nordbanen mellem Snekkersten og Helsingør i årene 1889-91. Arbejderne er ved at grave sig gennem de store bakker umiddelbart syd for Helsingør. Det var et hårdt og slidsomt arbejde.

Arbejdsdagen var lang og lønnen lav. Vejrligsdage var et ukendt begreb. Ofte var det udefrakommende arbejdssjak, der udførte den slags arbejde. Jernbanebørster kaldtes de.

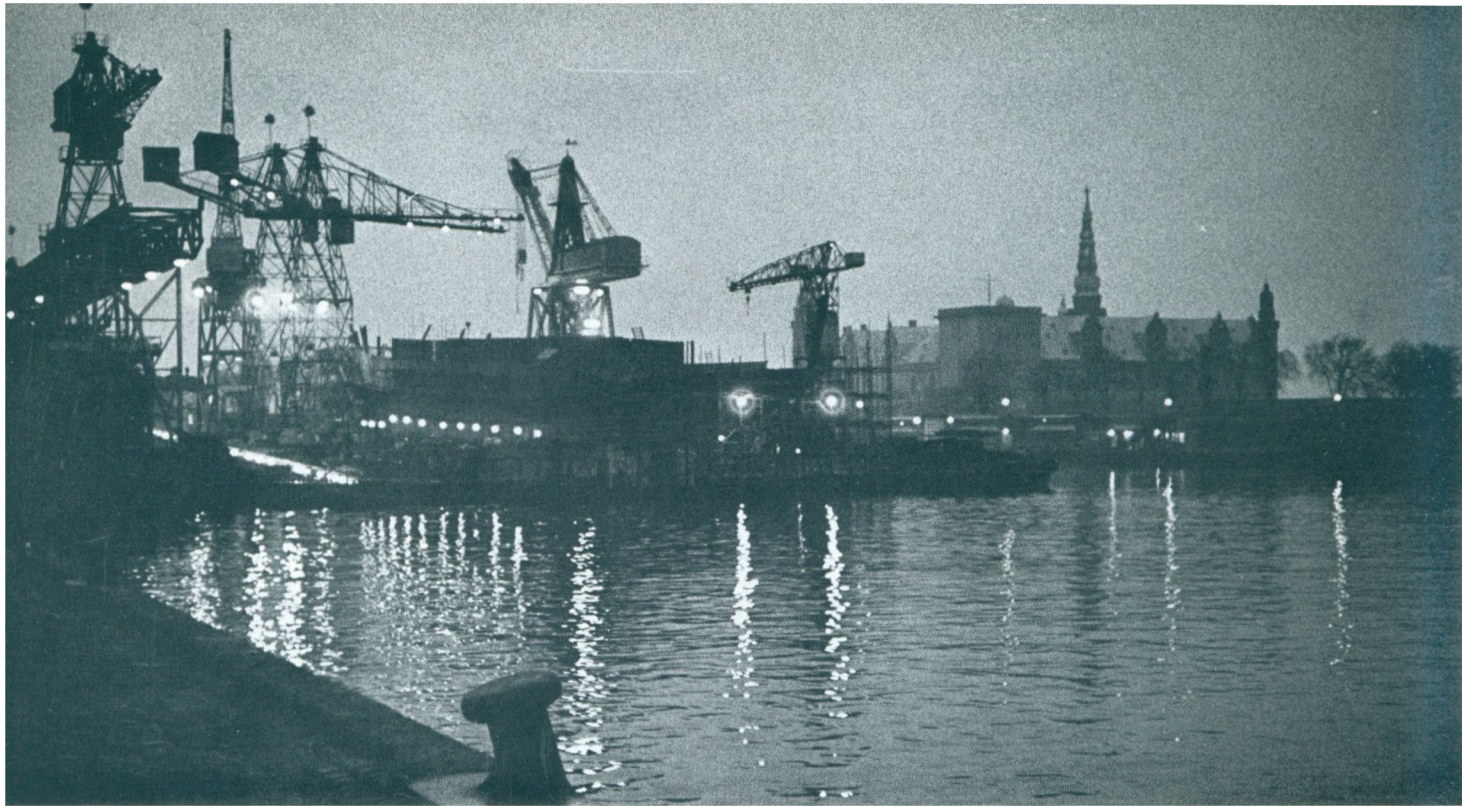

Arbejdere på vej til dagens dont. Værftets dampfløjte vil snart tilkendegive arbejdsdagens begyndelse. Når fløjten har lydt, bliver porten lukket. Arbejdere, der kommer for sent må ifølge arbejdsreglementet erlægge en mulkt (bøde).

Det er fyraften, hvilket er blevet markeret af værftsfløjten. Også i forbindelse med frokostpausen lød fløjten karakteristiske tone. Den angav de tidsmæssige arbejdsvilkår og styrede i det hele taget arbejds- og fritidsliv ikke alene for værftets ansatte, men også for store dele af den øvrige by, der af praktiske årsager indrettede sig under rytmen på den store og toneangivende arbejdsplads.

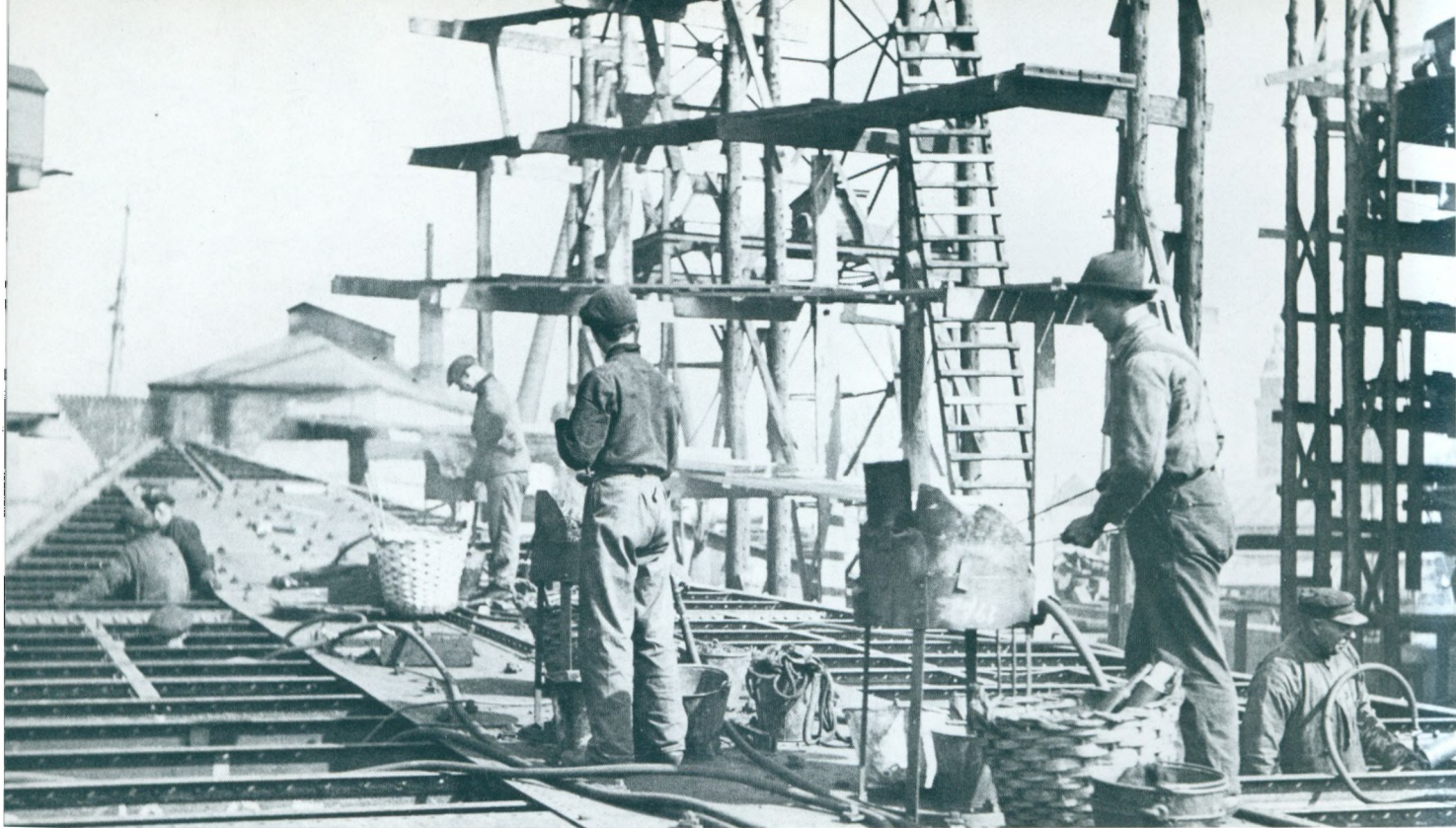
Arbejdsdagens længde fulgte i ældre tid årstiderne. Længst om sommeren og kortest i årets mørke tid. Fremkomsten af gasblusset og senere den elektriske glødelampe udjævnede disse forskelle. Overarbejde og

skifteholdsarbejde vandt i stedet frem og blev afgørende for arbejdsdagens længde. Produktionsapparatet kunne dermed også udnyttes mere rationelt. Helsingør Værft.

Den 20. juli 1897 blev mester, svende, lærlinge og arbejdsfolk ved skibsbyggeriet på Helsingør Jernskibs- og Maskinbyggeri, »ialt 121 medarbejdere«, forevignet på dette fotografi. De herrers måske lidt mutte fremtoning er karakteristisk for den tids billeder, men afspejler måske også »arbejdets vilkår«.

Med industrialiseringen blev arbejdsdelingen inden for fremstillingsvirksomheden mere udbredt. Samtidig vinder begrebet arbejdssjak frem. Her ses et nittersjak i arbejde på en nybygning ved Helsingør Værft.

De fysiske forhold under hvilke arbejdet skulle udføres, var i høj grad afgørende for »arbejdets vilkår«. Her er et par nittere i færd med at nitte bundplader på et skib ved Helsingør Værft. Der skulle arbejdes hurtigt og præcist trods de uhensigtsmæssige arbejdsforhold. Det stillede naturligvis store krav til nitternes fysik, hånddelag og erfaring.

Fremkomsten af tryklufthamre lettede nittearbejdet betydeligt. Der stilledes dog store fysiske krav til nitteren. Der anvendes arbejdshandsker. Helsingør Værft.

Snæver plads og besværlige arbejdsstillinger var de betingelser, hvorunder der undertiden skulle arbejdes. Her bores huller i bunden af et skib ved Helsingør Værft.

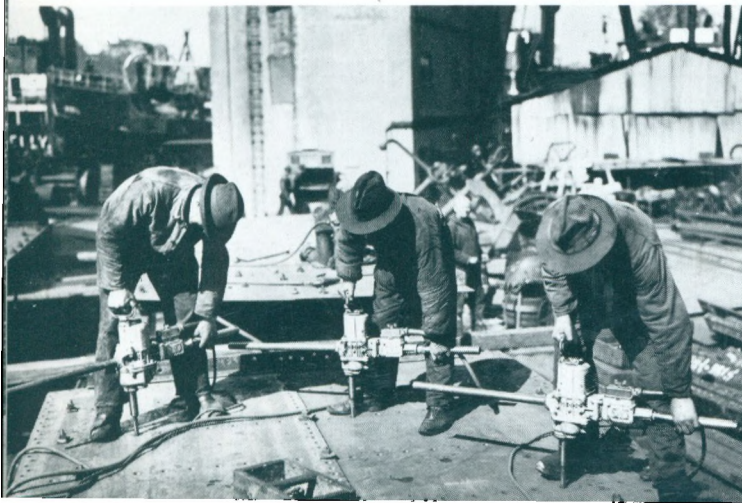

Ethvert arbejde er behæftet med ulemper i større eller mindre udstrækning. Her er man i færd med opklodsning af et større skib ved Helsingør Værft.

Hårdt fysisk arbejde med at håndtere store, tunge hamre var skibsbyggernes lod i arbejdsdagen. Her bearbejdes en spante på et såkaldt plan, ved skibsbyggeriet på Helsingør Værft.

Vedvarende støj fra værktøjet var en af de ulemper, som eksempelvis borerne var udsat for i deres daglige arbejde. Helsingør Værft.

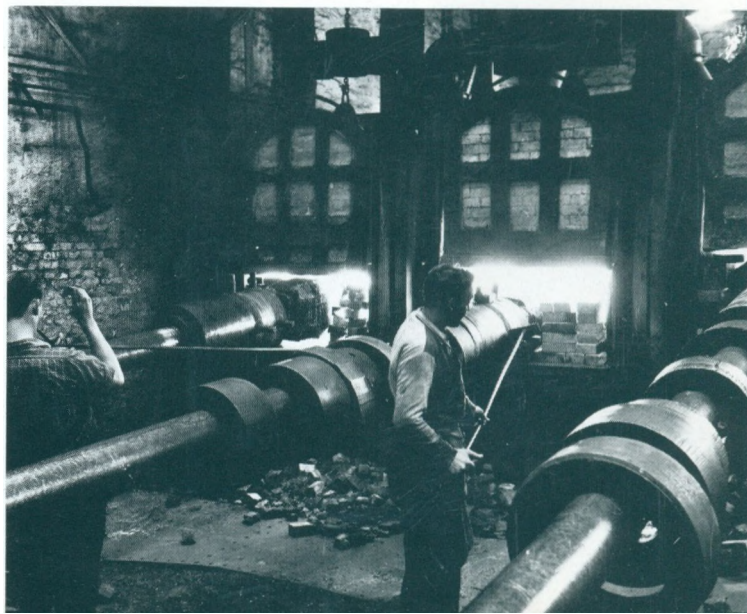

Udendørs arbejde var helt underlagt vejrliget. Blev frosten for hård, lå sneen højt eller regnede og stormede det for voldsomt, måtte arbejdet indstilles. Normen herfor har ændret sig betydeligt. Byggebeddingen på Helsingør Værft 4. januar 1928.

Stærk varme, snavs og røg var de vilkår, som folkene i støberiet måtte arbejde under. Helsingør Værft.

Arbejdet i værkstedet og fabrikshallen var ikke underlagt vejrliget, men kunne rumme andre ulemper som stærk varme, lugt, røg og støj. Grovsmedien på Helsingør Værft.

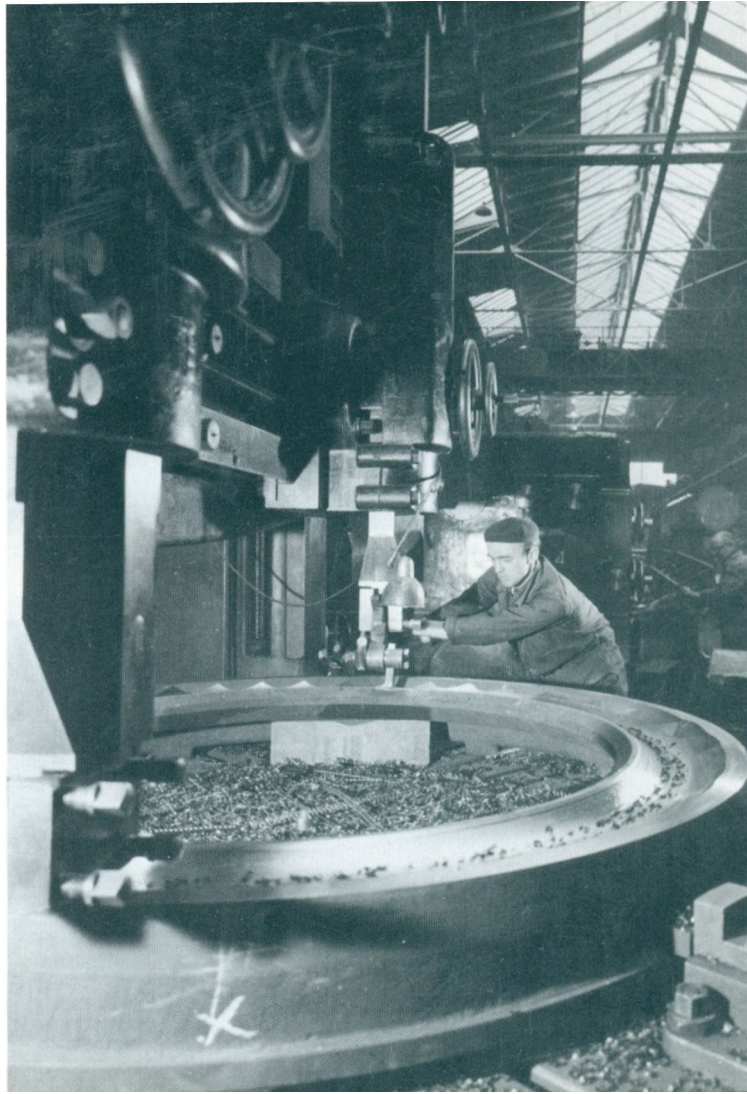

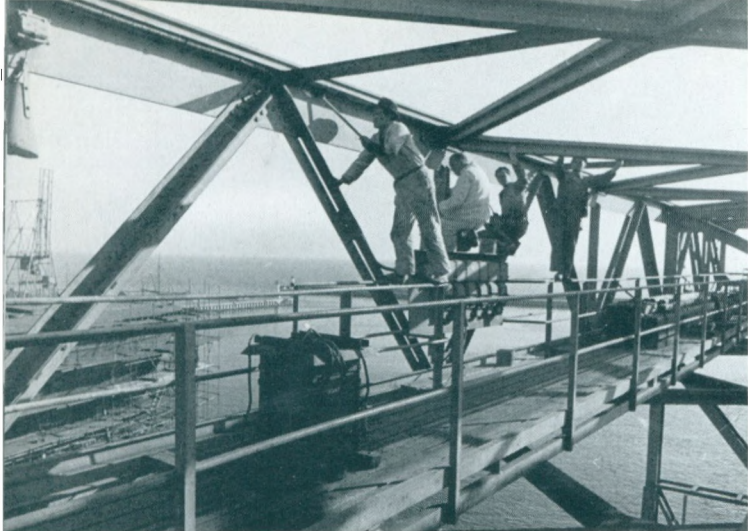
*Hver mand har sit faste og nøje afgrænsede arbejdsområde både fysisk og funktionsmæssigt. Forholdene afhang af arbejdets karakter, vekslende fra fag til fag.
Snedkerværkstedet på Helsingør Værft.*

*Arbejdsdeling var ikke noget ukendt begreb inden for de gamle håndværksfag. Industrialiseringen gjorde den dog mere udbredt.
Malerværkstedet på Helsingør Værft.*

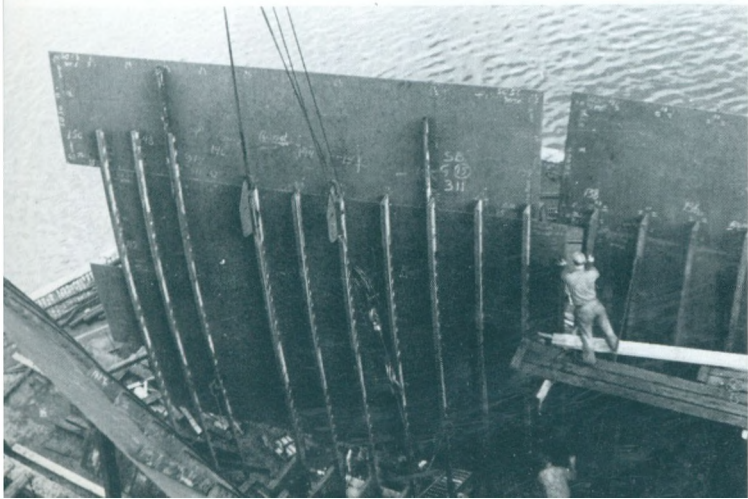
*Mekaniseringen og den stigende anvendelse af teknologi har haft afgørende indvirkning på »arbejdets vilkår«.
Maskinværkstedet på Helsingør Værft.*

Sikkerhedsreglerne, hvis sådanne overhovedet eksisterede, blev undertiden tilsidesat. Det kunne ske for at opnå en bedre løn og måske i bekvemhedsøjemed. Helsingør Værft.

Arbejdsulykker har været kendt til alle tider. Forsikring i forbindelse med arbejdet er derimod et begreb, der hører »de nye tider« til. Byggebeddingen på Helsingør Værft.

Arbejdets karakter er afgørende for den risiko, der er forbundet med dets udførelse. Skibsbyggeren er i sit arbejde langt mere udsat for alvorlige ulykker end eksempelvis kontormanden. Byggebeddingen på Helsingør Værft.

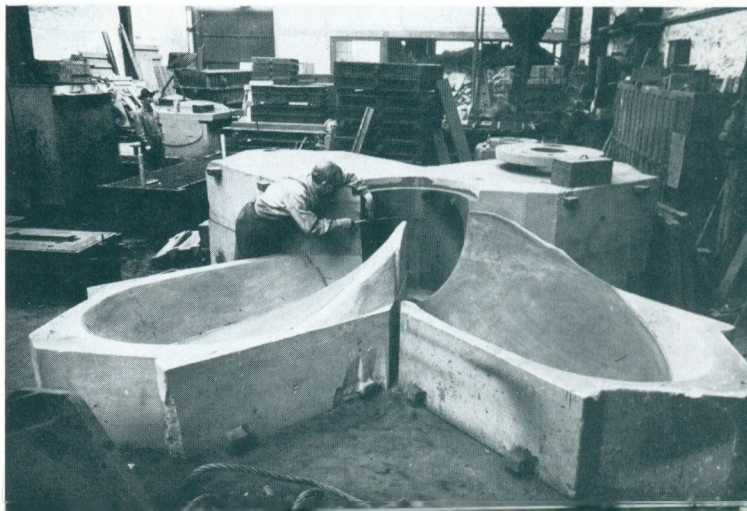

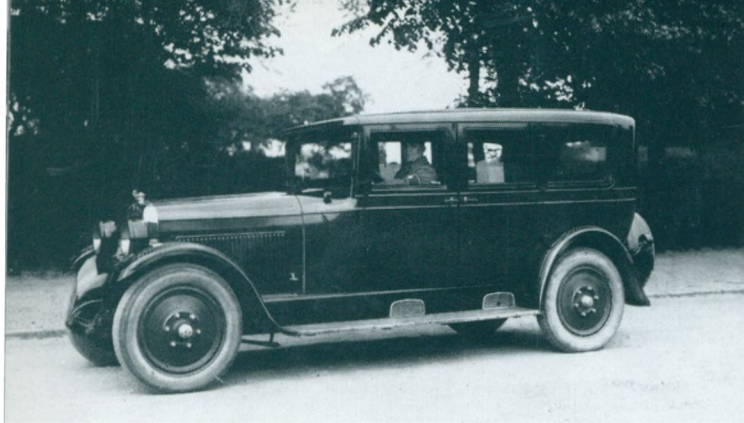
Kendskab til og forståelse af tekniske tegninger er i stigende grad blevet en forudsætning for arbejdets udførelse. Afslagningsloftet på Helsingør Værft.

Arbejdsledere og funktionærer blev nye og vigtige faggrupper med helt specielle arbejdsvilkår i »de nye tider«s virksomheder. Helsingør Værft.

Ansaret for arbejdets tekniske udførelse samt kontrol hermed er blevet et stadig mere omfattende arbejdsområde med sine særlige vilkår. Støberiet på Helsingør Værft.

Der stilledes klare krav til direktionschaufførens påklædning, optræden og pålidelighed, ligesom arbejdet indebar vekslende arbejdstider. Ved Kronborgvej.

Drøftelser, møder og forhandlinger under mange forskellige former og sammenhænge var og er en væsentlig del af »arbejdets vilkår« for virksomhedsledere. Her direktør H.P. Christensen i samtale.

»Arbejdets vilkår« afspejler sig klart og tydeligt i de pågældende personers arbejdstøj - fysisk arbejde kontra planlægning og ledelse. Ved byggebeddingen på Helsingør Værft.

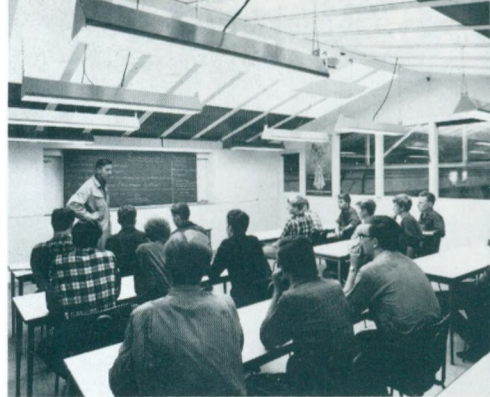

Ved større virksomheder begyndte man efter besættelsen at give lærlingene en målrettet orientering om vilkårene for deres læretid. Helsingør Værft.

Med »de nye tider« blev det nødvendigt at udvide den gamle mesterlære med egentlig skoleundervisning. Her malerskolen på Teknisk Skole i Lundegade.

Gennem virksomhedsbesøg introduceres skoleelever til arbejdslivet og »arbejdets vilkår«. Helsingør Værft.

»Arbejdets vilkår« for håndværkeren undergik nødvendigvis ikke de store forandringer i forbindelse med industrialiseringen. Her skomager Hippolyte Durafour i sit værksted i Sct. Olai-gade 24, ca. 1920.

Pladsen er trang i seilmagerværkstedet hos N. Petersen i Stengade. Eneste lyskilde er tilsyneladende vinduer, som også er eneste mulighed for at skabe ventilation i arbejdslokalet.

Landsbysmedens arbejde og vilkår ændrede sig gradvist i takt med mekaniseringen af landbruget.

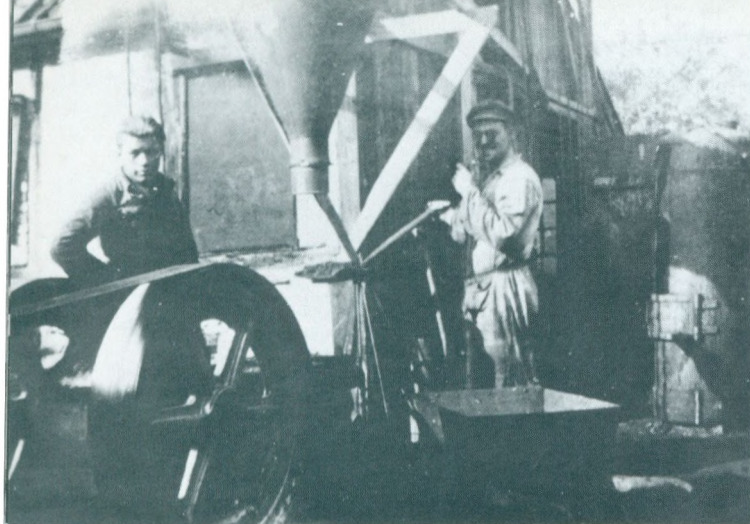

Håndværk eller stordrift var det valg, som bogbinderen og mange andre håndværksmestre måtte foretage. Det var også et valg om »arbejdets vilkår«. Nørregårds Bogbinderi, Stengade 68.

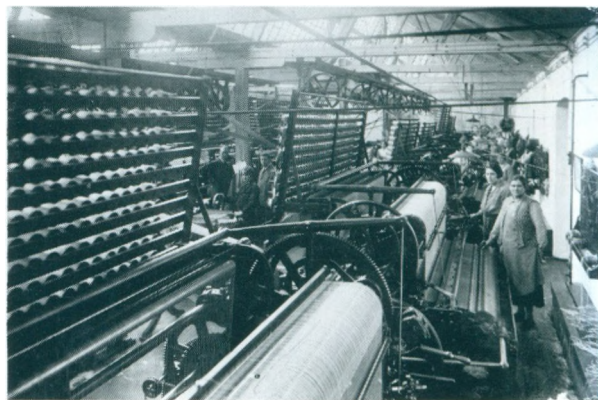

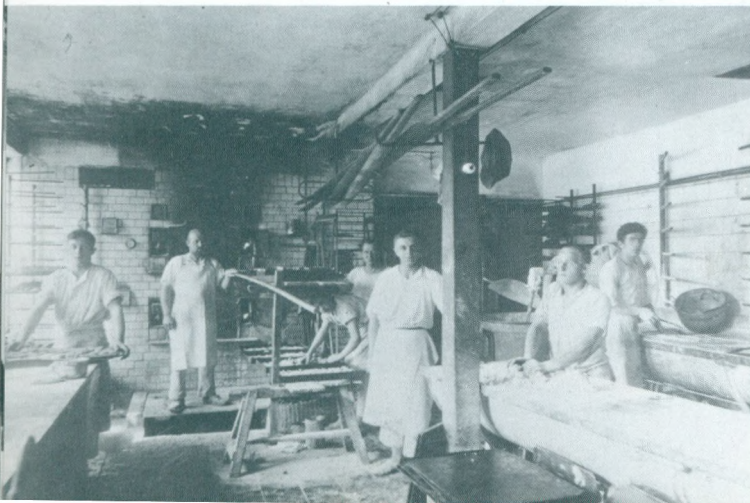

Afskærmningen af roterende maskindele var ofte kun nødtørftig, omend lovgivningen hele tiden skærpede kravene. A.P. Tvedes Maskinværksted på I.L. Tvedesvej 1-3.

Egentlige slagterier var en arbejdspladstype, som opstod i slutningen af 1800-årene. Arbejdet her var sædvanligvis både fysisk hårdt og tempopræget. Svingelport 1930.

Mange af industrialismens fabrikker og virksomheder blev stærkt specialiserede. Det gav arbejdet et stærkt rutinepræget og ensformigt præg. Fiskenetfabrikken »Danmark« på Grønnehave, 1933.

Bagermester Carl Christensen og hans svende og lærlinge er i fuld sving med dagens arbejde i bageriet på Gl. Banegårdsvej 12. Arbejdsdagen startede omkring kl. tre om morgenen og sluttede op ad formiddagen.

Rengøringsarbejde var i almindelighed ringeagtet og dårligt aflønnet. Hertil kom arbejdets slidsomme karakter. Rengøringskoner på Helsingør Værft omkring 1940.

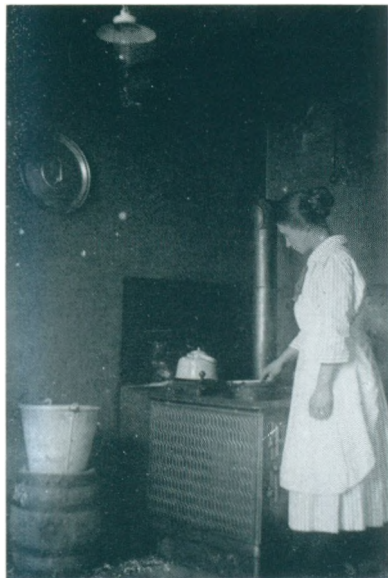
Sypigerne sad tæt sammen i systuen i »Varelageret«, Stengade 75. Der skulle arbejdes hurtigt og sikkert for at opnå en blot rimelig god dagløn.

Interiør fra strygeriet på hjørnet af Sct. Annagade og Kongensgade. Arbejdet var krævende og belastende både for ben og arme. Ofte var arbejdet på en slags akkord.

Husmoderens arbejde blev lettet en del, efterhånden som mekaniseringen vandt indpas i husholdningen. Stovvask anno 1936.

»Arbejdets vilkår« for husmoderen i køkkenet afhang af dets indretning og udstyr. Ingeborg Nellemann i køkkenet på »Grønnegård«, 1923-24.

Tyendets arbejdsdag kunne være lang og træls. Kost og logi omfattede en del af lønnen, som i reglen var meget lille i forhold til mange andre arbejdstageres.

For havets folk - fiskere, færgemænd, lodser og søfolk - var »arbejdets vilkår« i høj grad betinget af vejrlig og sæson.

Havnens folk er i arbejde. Et fragtskib losses ved Ndr. Havnemole. En eller anden har sikkert kunnet huske, da den slags arbejde foregik manuelt.

Fiskere i Nordhavnen må hugge hul i isen for at komme ud med deres både.

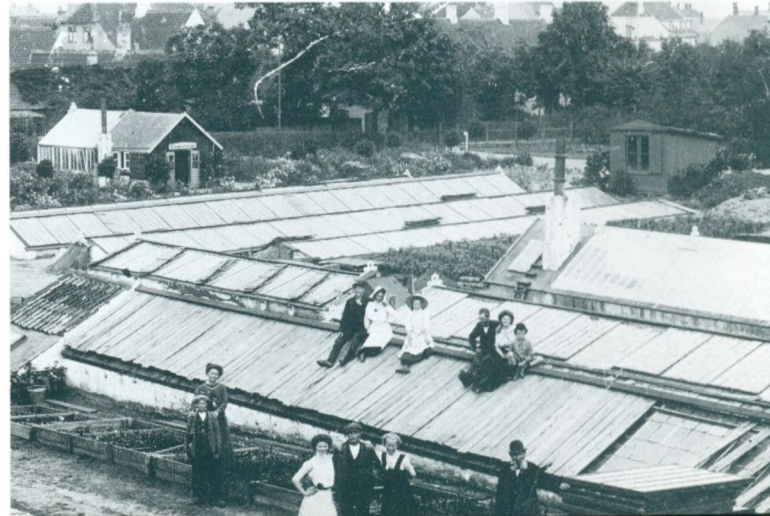

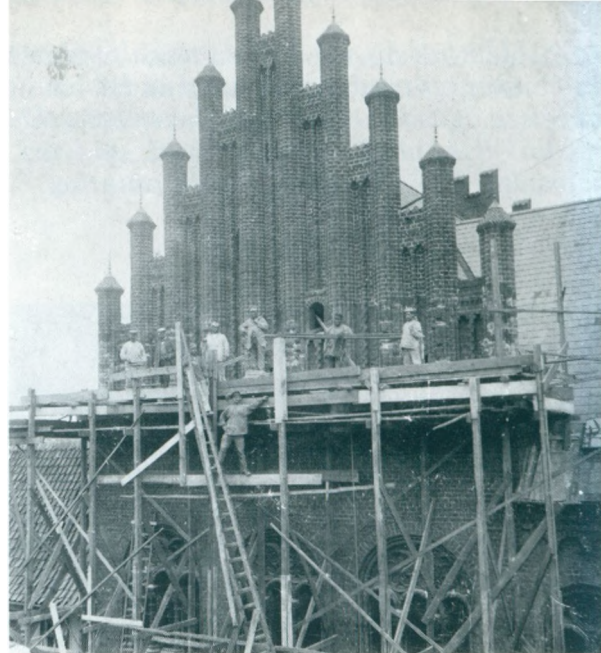
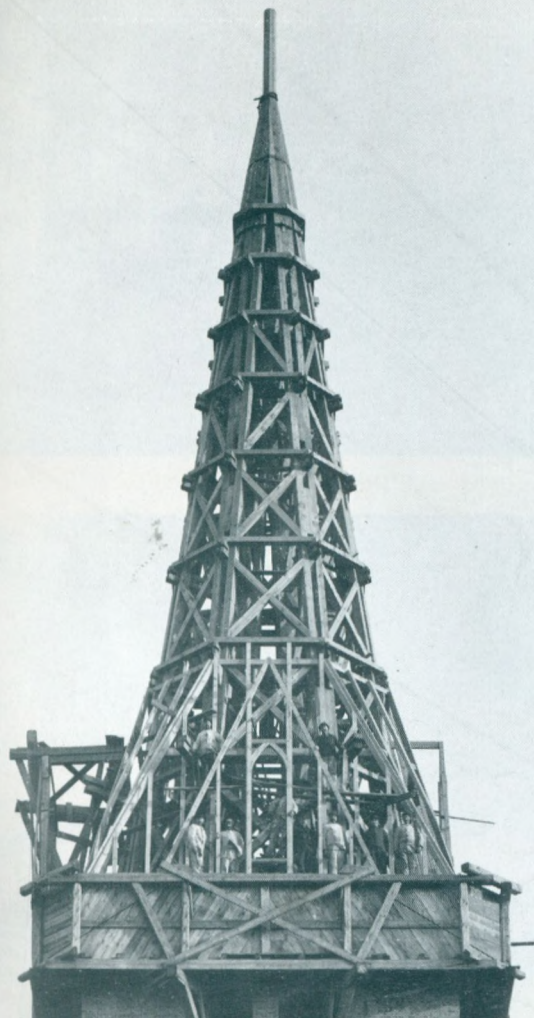
»Arbejdets vilkår« ændredes radikalt inden for landbruget i forbindelse med andelsbevægelsen og indførelse af nye driftsformer. Det patriarkalske produktionsmiljø gik gradvis i opløsning. Ved Hollandske Mølle omkring 1910.

Mekaniseringen af landbruget betød en mere rationel drift med stadig færre beskæftigede. Kravene til den enkelte jordbruger og de få ansatte øgedes samtidig i stigende grad. Klostermosegård ca. 1918.

Gartneriet var som erhverv karakteriseret ved de mange hænders arbejde. Sæsonarbejde var en udbredt foreteelse i dette erhverv. Dithmers gartneri ved I.L. Tvedesvej ca. 1915.

»Før hejset« vandt indpas på byggepladsen måtte murerarbejdsmændene ad stiger bære sten og kalk højt til vejrs, hvor murerne tog over. Bygearbejde på Rådhuset, Stengade 59.

Tømrersjak højt til vejrs ved opbygningen af spirkonstruktionen på Sct. Olai Kirke 1897. Her stilledes store krav til forsigtighed og påpasselighed.

»At være makker med en tipvogn, det var det værste arbejde. Løfte al den jord. Det var mange tons vi løftede om dagen. Det var et slæb, værre end at være murerarbejdsmand«. Hornbækbanens anlæggelse i 1905.

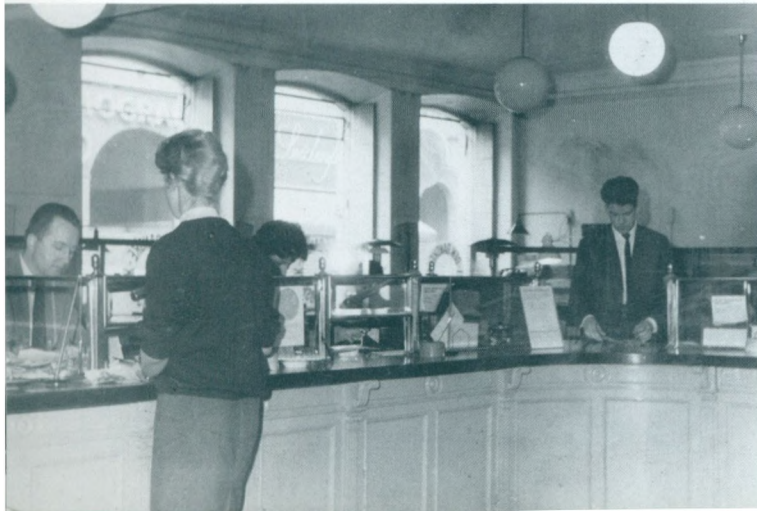

»Arbejdstiden var vel nok lang de første år, men det var vilkårene dengang, og med skolegangen om aftenen var der ikke tid til meget andet end at gå tidligt til ro om aftenen. En ny arbejdsdag ventede«. Interiør fra Hollandske Møllers kontor, 1917.

»Der herskede diciplin og ærbødighed, som med årene har ændret sig ikke så lidt«. Påklædningen blev der også stillet bestemte krav til. Rådhuset, Stengade 59.

»Man fik god rutine i at arbejde med talkolonnen, for slutresultatet skulle stemme på ørene. Det er anderledes i dag, med al den teknik der bruges, når der blot skal lægges to tal sammen«. Interiør fra Landmandsbanken, Stengade 46.

*Kravene til skolelærerne ændredes i takt med samfundsudviklingen og de særlige krav, der stillede til elevens kundskaber.
Helsingør Folkeskole 1930.*

*Udearbejdende husmødre måtte nødvendigvis sørge for pasning af deres børn i arbejdstiden. Vuggestuer, børnehaver og fritidshjem voksede frem og udgjorde samtidig et nyt arbejdsområde med sine særlige »vilkår«.
Vuggestue i Lundegade 1938.*

»Meningsfyldt arbejde« er et begreb, som dukkede op i 1960'erne, øjensynlig ud fra en forestilling om at noget arbejde var meningsløst. Den slags overvejelser gjorde gadefejeren ved århundredskiftet sig næppe. Stengade ved Rådhuset omkring år 1900.

Arbejdets karakter og forhold betingede det arbejdstøj, som anvendtes eller skulle benyttes. Havnepladsen med det nu nedrevne toldvaghushus. I baggrunden til venstre ses et nødtørftshus og et håndværkerskur.

Når kunderne lod vente på sig, kunne den ene kanonfotograf ligeså godt fotografere den anden. Det var et sæsonpræget arbejde underlagt vejrligets gunst. Havnepladsen ca. 1920.

»Arbejdets vil-
kår« er ikke noget
konstant og har
aldrig været det.
Vilkårene har
stedse ændret sig
i forhold til behov
og muligheder.
Med »de nye ti-
der« begyndte ar-
bejdets mænd og
kvinder at tage
mere aktivt del i
ændringen af »ar-
bejdets vilkår«.
Strejke blev i den
sammenhæng et
anvendt middel.
Strejkemøde på
Sommariva om-
kring 1960.

DIS-Danmark

1 2 4 5 4 2

ISSN: 106-5440
ISBN: 87-997202-6-4